

**BEZBEDNOSNI PROBLEMI KRETANJA I BORAVKA
STRANACA NA TERITORIJI SAP VOJVODINE**

**Analiza izveštaja pokrajinske službe državne
bezbednosti iz 1981. godine**

DR. SRĐAN CVETKOVIĆ

ABSTRACT

During the whole period of Communist regime in Serbia, State Security worked on keeping track of all suspicious categories of state enemies, especially foreign citizens or people who were in frequent contact with them. At the beginning of the 80s, on the territory of Vojvodina, those were mostly the members of Hungarian and German nationality, as well as other people who travelled a lot and had contacts with foreigners. In those days that kind of activity was subversive itself. For that reason secret police monitored all forms of such suspicious communication and sent reports about it.

Od početka sedamdesetih godina Dvadesetog veka službe državne bezbednosti u Jugoslaviji su aktivno radile na prilagođavanju svoje uloge, organizacije i načina rada sistemu „*opštenarodne odbrane i društvene samozaštite*”. I pored insistiranja na sinhronizovanoj i sistematizovanoj akciji cele samoupravne socijalističke zajednice u težnji da se neprijateljskim akcijama suprotstavi najšira baza stanovništva, prvorazredna uloga u sistemu društvene samozaštite dodeljena je organima i službama državne bezbednosti na čijem se jačanju i modernizaciji sve više radilo.¹ Posle 1971. široka

politická akcija sa oštrijim nastupom prema „liberalnim elementima” i obračun sa „birokratskim i nacionalističkim struktuirama” ali i „stranom agenturom” predstavljali su prioritet službe bezbednosti. Insistirano je na akcionom jedinstvu i koordinaciji savezne, republičkih i pokrajinskih službi, ali i njihovoj uklopljenosti u samoupravne društvene odnose čime bi bile izbegnute devijacije iz vremena pred Brionski plenum i podignut ugled SDB u društvu.² SDB kao kao državni organ o rezultatima istrage trebalo je da referiše partijskom forumu i od njega traži podršku za represivne mere protiv partijskih funkcionera ili „državnih neprijatelja”.

U izveštaju sekretara SSUP-a Franje Herljevića iz polovine 70-ih navodi se da je u novim društvenim okolnostima postignut veći stepen koordinacije, funkcionalnog i akcionog jedinstva među republičkim i pokrajinskim službama u odnosu prema saveznoj službi bezbednosti (što se javljalo kao problem posle reformi službi 1966), kao i da je pojačano poverenje prema armijskim službama. Organi unutrašnjih poslova postigli su u novoj društvenoj klimi veći napredak u borbi protiv „pete i šeste kolone”. „Svesni smo da je u radu ovih organa bilo devijacija, ali smo sigurni da su one prevladane i da su službe organa unutrašnjih poslova u potpunosti na liniji politike SK i druga Tita”, ocenio je ssavezni sekretar Franjo Herljević, čime je otvoreno istaknuta funkcija SDB kao partijskog servisa od strane njenog prvog čoveka.³ U skladu sa izazovima vremena Herljević je zahtevao još veći preventivni i represivni rad i dublju infiltraciju u neprijateljske redove u zemlji i inostranstvu, kako bi se što efikasnije zaštitio „naš samoupravni društveni poredak, miran život i nesmetan rad naših građana”.⁴

Jedinstvena načela rada službi utvrđivale su starešine saveznih organa državne bezbednosti, po pribavljenoj saglasnosti nadređenih političkih tela, odnosno vlade Jugoslavije (kasnije i Predsedništva SFRJ) ili tela koja je ona ovlastila. *Zakon o osnovama sistema državne bezbednosti* iz 1974. predviđao je da načela rada donose starešine saveznih organa u kojima se vrše poslovi državne bezbednosti, a po pribavljenoj saglasnosti Predsedništva SFRJ. Aktom je bilo regulisano kada se i prema kojim licima, stranim organima pojedincima i institucijama i organizacijama mogu primeniti određena sredstva i metode SDB i pod kojim uslovima. Njime je utvrđena odgovornost za primenu i eventualnu zloupotrebu tih sredstava i metoda.⁵ Principi su bili obavezni za sve organe državne bezbednosti. *Savezni savet za zaštitu ustavnog poretka* doneo je 1975. posebne *Smernice* kojima je utvrđeno da se prema nosiocima određenih funkcija (npr. savezni i republički funkcioneri) mogu primeniti metode praćenja samo uz odobrenje Saveta. Pravilnicima je bilo propisano da se određene metode SDB mogu upotrebiti u slučajevima „ugrožavanja ustavnog poretka” tj. „društveno-političkog uređenja” kao i drugih krivičnih dela iz delokruga službe, ali po posebnoj proceduri i uz vođenje evidencije i dosijea o preduzetim merama i akcijama. Savezna

služba je posle 1966, u skladu sa svojim koordinacionom ulogom, davala saglasnost za delovanje prema inostranstvu republičkim i pokrajinskim službama, kao i prema stranim diplomatsko-konzularnim predstavništvima u zemlji.

Prema odluci Saveznog izvršnog veća (str. pov. 46/75) savezna SDB SSUP-a neposredno je vršila poslove: praćenja i sprečavanja obaveštajne i druge delatnosti stranih DK predstavnika, zaštitu ličnosti i objekata, kontraobaveštajnu zaštitu radnih mesta saveznih organa i organizacija.⁶ Decentralizacijom službe posle Brionskog plenuma i Zakonom o samoupravljanju u UDB-i operativni poslovi, naročito po pitanju unutrašnjeg neprijatelja, većim delom preneti su opštinskim načelstvima (u Srbiji je bilo 17 opštinskih načelstava) kao i na pokrajinske službe. Iako je primena metoda službi bezbednosti bila zakonski regulisana (Zakonom o vršenju unutrašnjih poslova i Zakonom o osnovama državne bezbednosti iz 1946, 1951, 1966, 1975) kao i Pravilima o radu SDB, dolazilo je do brojnih narušavanja i zloupotreba, posebno u prvim decenijama posle rata (do pada Aleksandra Rankovića), a u pojedinim slučajevima i kasnije.

METODI RADA SLUŽBI DRŽAVNE BEZBEDNOSTI U SFRJ U PRAĆENJU „UNUTRAŠNJEG I SPOLJNOG NEPRIJATELJA”

Metode i sredstva rada koje su službe bezbednosti koristile tokom 70-ih godina mogu se podeliti na dve vrste: 1) metode za otkrivanje, praćenje i suzbijanje delatnosti unutrašnjeg i spoljnog neprijatelja; 2) metode za bezbednosnu zaštitu određenih ličnosti i objekata. Osnovna razlika među njima je što se prve metode sprovode strogo tajno, dok se druge koriste uz znanje i saglasnost nadležnih starešina organa i organizacija čiji se objekti bezbednosno štite. Širok spektar metoda rada SDB podrazumevao je: vrbovanje saradnika među građanima Jugoslavije i strancima, informativne razgovore, tajne kontrole telefonskog, teleprinterskog saobraćaja, poštanskih pošiljaka, tajna praćenja, pretrese stanova, osmatranja, foto i TV dokumentovanja i drugo.⁷

SDB RSUP-a i PSUP-a su samostalno primenjivale metode i sredstva prema jugoslovenskim građanima. To se naročito odnosilo na unutrašnjeg neprijatelja i neprijateljsku emigraciju po republičkom ključu i po principu praćenja „svako svojeg”. Za rad u inostranstvu i prema inostranim diplomatskim i konzularnim predstavništvima kao i građanima bila je potrebna prethodna saglasnost SDB u SSUP-u. Za lica koja su bili funkcioneri delegirani od republika i pokrajina tražilo se posebno odobrenje od Saveta za zaštitu ustavnog poretka. Takve osobe su bile malobrojne (tokom 1977. dve, po jedna iz Makedonije i BIH).⁸

Najpoznatije akcije SDB prema stranim državljanima bile su hapšenje italijanskog špijuna u Zastavi Lučijana Saraceniya početkom 1960, koga je Ranković

pomilovao pred put u Italiju (1962). Takođe i hapšenje Džordža Kurtisa, agenta CIA, u Subotici. Možda najpozantije hapšenje bilo je ono poznatog teroriste Karlosa (Sančeza Iljiča Ramireza) koji je hapšen tokom 1975. (akciju je vodio operativac Obren Đorđević zajedno sa D. Mitrovićem i Jovicom Stanišićem) 1975. godine. Uhapšen je u beogradskom hotelu *Ekscelzior* po dojavi BND, ali je zatim ubrzo i pušten.⁹

Tokom 1977. godine SDB SSUP, RSUP i PSUP primenile su sledeća operativna sredstva i mere prema građanima i stranim državljanima:¹⁰

	BIH	Crna Gora	Hrvatska	Makedonija	Slovenija	Srbija	VOJ	KOS	SSUP
Ozvučenja	453	43	449	449	169	297	203	14	102
Kontrola telefona	459	54	789	138	321	281	212	18	372
Kontrola prepiske	1 341	430	2 962	730	540	422	314	174	82
Tajni pretresi	144	87	349	92	162	374	–	7	–
Tajno praćenje	–	–	–	–	–	–	–	–	400
Ukupno: 13 114	2 397	614	4 549	993	1 191	1 374	729	213	954

Iako nedostaju potpuni podaci za sva tajna praćenja indikativno je da su od 12 160 operativnih obrada najveći broj lica obradile službe u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji, kako apsolutno tako i u odnosu na broj stanovnika. To je logično, jer je u tim republikama 70-ih godina otpor režimu bio najveći zbog Maspoka. Čudi, međutim, neuobičajeno mali broj obrađenih lica na Kosovu i to posle masovnih demonstracija 1968, hapšenja mnogih *kontrarevolucionarnih grupa* do 1975. i nekoliko godina uoči demonstracija 1981. Ova činjenica može da bude dobar argument optužbama za neaktivnost SDB na Kosovu posle smene Rankovića. U užoj Srbiji broj obrada u 1977. godine bio je na prosečnom nivou ili malo ispod toga. Međutim u Vojvodini u odnosu na broj stanovnika broj obrada je značajno veći. Pretpostavlja se zbog sve praćenja pripadnika mađarske i nemačke manjine usled učestalih poseta u putovanja Jugoslaviju. U Hrvatskoj su relativno najviše kontrolisane pošiljke, što je verovatno bilo u tesnoj vezi sa angažovanim delovanjem hrvatske emigracije. SDB Srbije je u 1977. imala najveći broj tajnih pretresa – 400. Ukupan broj pojedinačnih lica obrađivan te godine i njihova struktura može se samo pretpostaviti budući

da je dolazilo do preklapanja, kao i da su različite operativne mere primenjivane prema istom licu. Ta brojka je svakako manja od 10 000 lica, od kojih su barem 10–20% stranci. Tu treba dodati i one koje je tretirala vojna bezbednost. Kod vojne i savezne DB strani državljani čine i značajno veći procenat od obrađivanih.

Prema dosijeima iz 1966, od kraja Drugog svetskog rata pod obradom je na različite načine bilo više od 600 000 lica (na toliko se sveo broj dosijea posle revizije arhive). Najveći broj obrada nastao je u periodu 1944–1953, da bi potom naglo opao zbog promenjenih društveno-političkih okolnosti i smanjenog otpora režimu. Ukupan broj operativnih obrada tokom 70-ih i 80-ih godina procenjuje se na 50 000–60 000. Koliko je otprilike predato dosijea Arhivu Srbije nakon primopredaje ove građe psoel 2004. godine. Treba imati u vidu i nekoliko desetina hiljada dosijea vojnih službi, ali pretpostavka je da se ona u velikoj meri preklapaju.¹¹

Uloga Službe državne bezbednosti nije se ogledala samo u praćenju političkih delinkvenata, prikupljanju dokaza i privođenju pravdi. Često je ona obuhvatala pritiske i uticaj na tužilaštva i sudove prilikom montiranja političkih procesa, pri čemu se polazilo od koncepcije da je ta služba najpozvanija da štiti ustavni poredak. U taj segment rada spadali su organizovanje medijskih hajki koje su pratile montirane procese i to preko novinara-saradnika, pritisci u istrazi na osumnjičenog radi iznuđivanja dokaza, pritisci na advokate i uskraćivanje ili otežavanje njihovog kontakta sa klijentom. U pojedinim slučajevima preduzimane su radikalne mere praćenja ali i „neutralisanja” neprijatelja (mahom ekstremnih političkih emigranata), o čemu su konačnu reč davali vrh SSUP-a i Tito, a kasnije Savet za zaštitu ustavnog poretka.¹²

Osim standardnih metoda i tehnika primenjivan je i niz specifičnih, poznatih službama svih država: ugrađivanje agenata u redove protivnika (rezidenta), prikriveno anketiranje, maskirano naučno istraživanje, špijunaža preko diplomatskih i konzularnih predstavnika, ispitivanje i praćenje izbeglica i emigranata itd. U udžbenicima se kao neobaveštajne tehnike pominju psihološka dejstva, propaganda, špijunaža, diverzija, sabotaža, izazivanje kriznih situacija, prevrati i pučevi, terorizam, ubacivanje naoružanih grupa, kidnapovanja i druge specijalne operacije.¹³ Kao metodi pritisaka tokom obrade pominju se i javni pretresi stana tj. lepše rečeno „ostvarivanja uvida u životni prostor”, telefonske i lične pretnje (čak i deci i članovima porodice), izolacija od društva (informativni razgovori sa okolinom), problemi na poslu, plasiranje dezinformacija o žrtvi, glasine o tajnim zatvorima, čak slanje paketa i pisama nestalog lica i drugo. Vrlo efikasan način obrade bila je korupcija (položajem, novcem) ili ucena (zbog kriminala, seks afera i dr.), koja je često primenjivana, pored zastrašivanja, za vrbovanje saradnika. Izvori iz službe pokazuju da je prilikom obrade lica u pojedinim operacijama konsultovan kolegijum različitih eksperata (psihologa, psihijatara i dr.) u SDB, da bi se multidisciplinarnim pristupom doprinelo efikasnosti i kvalitetu

akcije. U montiranim političkim procesima dolazilo je u određenim slučajevima do zloupotrebe psihijatrije (angažovanjem stručnjaka za veštačenje ili za efikasno izvlačenje priznanja i sl.) Najviše slučajeva je od početka 70-ih godina kada je trebalo prikriti stvaran broj političkih osuđenika.¹⁴ Od početka 70-ih služba je sve češće angažovala i kriminalne grupe za obavljanje prljavih poslova, najpre u inostranstvu, a kasnije – naročito 90-ih godina – i u zemlji. Služba je na taj način dolazila do deviza (kontrolom narkomanije, krupnog šverca itd.), a s druge strane „mafijaši sa značkom”, budući vični tom poslu, često su bili pogodan instrument za „neutralisanje” ekstremnih političkih emigranata, a kasnije i zastrašivanje pa i likvidaciju „unutrašnjeg neprijatelja”.

Može se reći da je služba državne bezbednosti u Jugoslaviji i Srbiji, kao i vojna bezbednost – i pored više puta menjanog naziva, organizacionih promena i zapaženih rezultata na planu modernizacije, upotrebe sve sofisticiranije tehnologije, metoda i oblika rada, svodenja delatnosti u zakonske okvire od polovine 1960-ih – u osnovi je ostala klasična politička policija okrenuta unutrašnjem neprijatelju i političkim neistomišljenicima, angažovana pre svega u očuvanju društvenog sistema i političkog monopola komunističke partije. Deklarativan otklon od staljinizma i kasnija osuda političkih zloupotreba 1966, nisu predstavljali raskid sa takvom praksom već samo prelazak na manje vidne i sofisticiranije metode i oblike upotrebe tajne policije u svrhu političkog progona. Decentralizacija zemlje i službe i jačanje etatizama od kraja 1960-ih doveli su do različitih kriterijuma u tretmanu političkog progona i do međusobne surevnjivosti pojedinih SDB koje su bile u službi sukobljenih republičkih i pokrajinskih vlasti. Posledica toga na duži rok bilo je slabljenje odbrambene moći zemlje a potom i njeno potpuno urušavanje.

Dokument koji donosimo je elaborat pokrajinske tajne policije koji predstavlja izveštaj o radu Pokrajinske službe bezbednosti 1981. na praćenju „spoljnog neprijatelja” na teritoriji Vojvodine. Ovo je zvanični izveštaj podnet Predsedništvu SFRJ oktobra 1981. godine. Na osnovu njega moguće je utvrditi osnovne smernice rada pokrajinske službe bezbednosti ali se takođe lep odslikava širok spektar „neprijateljskog delovanja” koji je vezan za boravak stranaca u Vojvodini početkom osamdesetih. On može predstavljati dobar prilog za istraživanja stepena otvorenosti zemlje koje se često predstavlja kao zemlja „liberalnog komunizma” u odnosu na ostale komunističke režime u Istočnoj Evropi. U saznavnom smislu jeste dobar prilog poznavanju političkih shvatanja koja su se jasno prelamala kroz rad tajne policije na praćenju stranaca.

**A KÜLFÖLDIEK MOZGÁSÁNAK ÉS TARTÓZKODÁSÁNAK
BIZTONSÁGI PROBLÉMÁI A VAJDASÁG TERÜLETÉN**
(Összegzés, fordítás: Forró Lajos)

Az állambiztonság a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságban, így Szerbia területén is, megfigyelte a gyanúsaként vélt elemeket, különösképpen az idegen állampolgárokat és a velük érintkező hazai személyeket. A '80-as évek elején a Vajdaságban ez főleg azokat a – magyar és német – személyeket érintette, akik sokat utaztak és így kapcsolatba kerülhettek külföldiekkel. Mivel ez a tevékenység eleve felforgatónak minősült, így a titkos rendőrség figyelemmel kísérte ezeket a „gyanús” találkozásokat, beszélgetéseket és ezekről jelentést készített.

1971 után a biztonsági szolgálatok munkájának főbb prioritásai a „liberális elemekkel”, a bürokratikus és nacionalista struktúrákkal, illetve a külföldi ügynökségekkel, ügynökökkel való leszámolás volt. Mindez a „társadalom békéjéért és a polgárok zavartalan munkáját” volt hivatott biztosítani és megvédeni. A szolgálatok munkájának egységes elveit az államvédelmi hatóságok vezetői határozták meg a felsőbb politikai szervek, azaz a kormány előzetes beleegyezésével. Az elvek kötelezőek voltak minden állambiztonsági szerv számára.

A Szövetségi Tanács az alkotmányos rend védelme érdekében 1975-ben egységes iránymutatásokat léptetett életbe, amelyek szerint a szövetségi és köztársasági tisztségviselők megfigyelését csak a Tanács jóváhagyásával lehetett megvalósítani.

A biztonsági szolgálatok által az 1970-es években alkalmazott módszerek és eszközök két típusra oszthatók:

1. a külső és belső ellenség felderítése, megfigyelése és szétverése;
2. meghatározott személyek és objektumok védelme.

A két típus között az volt a különbség, hogy míg az első szigorú titoktartás mellett, addig a második az illetékes szervek tudtával és beleegyezésével történt.

1977-ben Jugoszlávia területén 2179 lehallgatást végeztek, 2644 esetben hallgattak le telefonokat, 6995 levelet vizsgáltak át titokban, 1215 esetben titkos házkutatást végeztek, illetve 400 esetben követtek titokban személyeket.

Az adatok hiányosak, de a jelentésből kiderül, hogy a legtöbb megfigyelés a Horvát Köztársaságban (4549) és Bosznia Hercegovinában (2397) történt. Valószínűleg azért, mert e két köztársaság lakossága körében volt a legnagyobb a rendszer elleni ellenállás. Meglepő viszont, hogy Koszovó esetében csak 213 akció történt, hiszen itt 1965 és 1975 között számos ellenzéki csoportot tartóztattak le.

A Vajdaság területén 203 lehallgatás, 212 telefonos lehallgatás és 314 levél átvizsgálására került sor titokban.

Az állambiztonsági szervek a második világháború és 1966 között 600 000 embert hallgattak le valamilyen módon Jugoszláviában. A legtöbb eset 1944 és 1953 között történt, majd a későbbiek során ahogy csökkent a fennálló rendszer elleni ellenállás, úgy csökkent a megfigyelések száma is. A '70-es és '80-as években 50-60 000 ember megfigyelése történt.

Az állambiztonsági szervezet munkája a bíróságok és ügyészségek befolyásolására is kiterjedt. Nyomást gyakoroltak a különböző médiumokra, újságírókra, az ügyvédeknek megnehezítették vagy ellehetetlenítették az ügyfelükkel való kapcsolattartást. Mindezt annak szellemében és indokkal, hogy ők biztosítják az alkotmányos rend fenntartását az országban. Az említett módszerek mellett ügynököket, besúgókat építettek be, akiket korrupcióval vagy zsarolással vettek rá az együttműködésre.

A következőkben dr. Srđan Cvetković történész által közölt dokumentum a tartományi titkosrendőrség jelentése a Tartományi Biztonsági Szolgálat „külső ellenség” megfigyelésében végzett munkájáról a Vajdaság területén 1981-ben.

A jelentés szerint 1979-től 1981. szeptember 30-ig 434 131 külföldi személy járt a Vajdaság területén. Ebből 236 343 Kelet-Európából, 197 788 pedig nyugati vagy afro-ázsiai országból. Legtöbb látogató a Magyar Népköztársaságból érkezett, szám szerint 86 427.

Az irat említést tesz az állandó jelleggel Vajdaságban tartózkodó külföldiekről is. Eszerint a tartományban Kelet-Európából (legtöbben vegyes házasság miatt) a legtöbb külföldi a Magyar Népköztársaság területéről érkezett, szám szerint 111, Romániából 75, a Szovjetunióból 45, Bulgáriából 29, Csehszlovákiából 34, Lengyelországból 31. Nyugatról Görögországból 40, Németországból 12, Olaszországból 10, Franciaországból 7, az Egyesült Államokból 5 személy érkezett.

A vegyes házasságok mellett kitér az itt tanuló diákokra, a külső szakértőkre, meghívott előadókra, egykoron itt élt, hazalátogató németekre, a külföldi katonákra, rendőrökre, az együttműködés egyéb formájában érkező külföldiekre, menekültekre, a börtönbüntetésüket töltő külföldiekre, illetve a külügyminisztériumokban dolgozókra.

PREDSEDNIŠTVO SFRJ	Broj predmeta	<u> s.por.342/81</u>
	Org. jedinica i arhivski znak	<u> 04-02</u>
	Ranija veza . . .	<u> </u>
	Rok	<u> </u>
		<u> </u>
		<u> </u>
	A/A	<u> </u>
		<u> </u>
		<u> </u>
		<u> </u>

+ Rukopis (nečitko)

POKRAJINSKI SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE SAPV

SLUŽBENA TAJNA
STROGO POVERLJIVO!

BEZBEDNOSNI PROBLEMI KRETANJA I BORAVKA
STRANACA NA TERITORIJI SAP VOJVODINE

PRIMERAK BR. 188

NOVI SAD, OKTOBAR 1981. GOD.

Sve razvijenija politička, privredna, naučno-tehnička, prosvetno-kulturna i druga saradnja naše zemlje sa inostranstvom, uslovljavaju sve brojnije prisustvo stranih državljana, koji, po raznim osnovama, borave u SAP Vojvodini. Tome doprinosi i otvorenost naših granica, sve izraženija interesovanja u inostranstvu za našu zemlju i njen samoupravni društveno-politički sistem, razvoj turizma, kao i sam geografski pložaj naše Pokrajine.

Na teritoriji SAP Vojvodine, od 1979. do 30. septembra 1981. godine, boravak je prijavilo 434.131 lice iz inostranstva. Od toga, 236.343 lica iz istočnovevropskih, a 197.788 iz zapadnih i afroazijskih zemalja. Od državljana IE zemalja najviše ih je bilo iz NR Mađarske (86.427) i SR Rumunije (56.363), zatim Poljske (47.275),

SSSR (27.242) i ČSSR (1.287), te iz Bugarske (3.971), DDR (1.956), itd. Najbrojnije posete iz zemalja Zapada su iz SR Nemačke (60.374), a zatim Italije (44.439), Austrije (21.506), Francuske (7.835), Velike Britanije (4.569), SAD 6.681), itd. Najviše stranaca boravilo je u većim gradskim centrima: Novi Sad, Subotica, Kikinda, Zrenjanin, Sremska Mitrovica, Sombor i Pančevo. Karakteristično je da državljani IE zemalja, pre svega NR Madjarske i SR Rumunije, često borave u mestima prigraničnog regiona. Najčešći osnovi boravka stranih državljana u SAP Vojvodini su turizam, zatim posete rodbini i poslovni dolasci u naše radne organizacije.

Na teritoriji Pokrajine trenutno boravi (stalno ili privremeno) 1.790 stranaca (842 stranca koja se nalaze u mešovitom braku sa našim državljanima, 432 stranca na školovanju i naučnom usavršavanju i 405 stručnjaka, a 111 stranih državljana se nalazi na izdržavanju kazne zatvora u Sremskoj Mitrovici). Istovremeno, u Pokrajini, stalno su nastanjena 484 stranca, od kojih 331 iz IE, a 153 iz zapadnih i AA zemalja. Među ukupnim brojem stalno nastanjenih stranaca u SAP Vojvodini nalaze se i 64 lica bez državljanstva.

Najviše stalno nastanjenih stranaca u SAPV ima iz NR Madjarske - 111, Rumunije - 75, SSSR-a - 45, a zatim iz Bugarske - 29, ČSSR - 34, Poljske - 31 i iz ostalih IE zemalja - 6. Od stranaca iz zapadnih zemalja najviše ih je iz Grčke - 40, a zatim iz SRN - 12, Italije - 10, Francuske - 7, SAD - 5 i ostalih - 79.

U prigraničnom području SAP Vojvodine živi ukupno 115 stalno i 345 privremeno nastanjenih stranih državljana, pretežno iz IE zemalja. Među ovim licima ima obaveštajno indiciranih, kao i onih za koje raspolažemo podacima da su delovali. ili sada deluju, na propagandno-subverzivnom planu. U programu mera i zadataka, vezanih za bezbednost granice i prigraničnog područja, ovoj kategoriji lica posvetili smo posebnu pažnju.

Prema raspoloživim podacima u svim oblastima udruženog rada, u SAP Vojvodini je zaposleno ukupno 238 stranih državljana, od čega 156 iz IE država; 36 iz zemalja Zapada i 31 iz afroazijskih zemalja.

Struktura zaposlenih stranih državljana je sledeća: 37 inženjera i tehničara; 25 lekara; 31 profesor, nastavnik ili lektor; 7 farmaceuta; 5 projektanata; 24 službenika; 67 kvalifikovanih radnika; 18 nekvalifikovanih i 24 lica iz ostalih zanimanja.

Od ukupnog broja zaposlenih stranaca, 21 radi na objektima koji su Odlukom Izvršnog veća Skupštine SAPV označeni kao objekti od posebnog značaja za ONO i DSZ, a veći broj zaposlen je na objektima koji se štite prema Odluci Izvršnog veća odgovarajućih skupština opština.

Prema raspoloživim podacima, od ukupnog broja (238) zaposlenih stranaca, 121 radi bez odgovarajućeg odobrenja SIZ-a za zapošljavanje SAPV. Proizilazi da se u oblasti zapošljavanja stranih državljana ne poštuje, ili bolje reći, neposredno krše važeći zakonski propisi.

S tim u vezi, treba istaći da Zakon izričito utvrđuje obaveze organizacija udruženog rada da samoupravnim opštim aktom utvrde radne zadatke „radi čijeg vršenja strani državljani ne mogu zasnivati radni odnos”. Bilo bi od interesa da se, u svim organizacijama udruženog rada u kojima ima zaposlenih stranaca, posebno onim od posebnog značaja za ONO i DSZ, utvrdi da li se i u kojoj meri poštuje ova zakonska odredba.

U Pokrajini živi i znatan broj bivših stranih državljana koji su primili naše državljanstvo, a čiji se broj neprekidno povećava. Samo u toku 1980. i 1981. godine, na teritoriji SAP Vojvodine 213 stranih državljana primilo je državljanstvo SFRJ (13 je odbijeno iz razloga bezbednosti). Istovremeno, na rešavanju u PSUP-u nalazi se još preko 400 zahteva - molbi (radi se pretežno o građanima IE zemalja). Prijemom u naše državljanstvo ne prestaju, niti slabe raznovrsni oblici povezanosti ovih lica (rodbinske veze, česta putovanja, duži boravci i dr.) sa zemljama čiji su državljani bili, što daje mogućnost da pojedini od njih, budu oslonac ostvarivanja stranog uticaja prema našoj teritoriji i građanima (o čemu raspoložemo i konkretnim dokazima).

MEŠOVITI BRAKOVİ

Najbrojniju kategoriju stranaca, nastanjenih na teritoriji Pokrajine, čine lica iz mešovityh brakova (ukupno 842, od kojih 659 iz IE zemalja, 90 iz zapadnih, 55 iz AA zemalja i 38 apolita). Taj broj, poslednjih godina, u stalnom je porastu, a samo u 1979. i 1980. godini povećan je za više od 200 mešovityh brakova.

Medju licima iz kategorije mešovityh brakova, najviše je državljana NR Madjarske (302), Čehoslovačke (103), Poljske (83), Rumunije (66), SSSR (54), Bugarske (26) i ostalih (25), dok je sa građanima zapadnih zemalja najviše brakova sklopljeno sa državljanima SR Nemačke (30), Francuske (18), Grčke (9), Italije i Austrije (po 5), SAD (4), građanima AA zemalja (55) is ostalim (19), te 38 sa licima bez državljanstva.

Koncentracija stranaca u mešovitym brakovima je najveća u Subotici, Novom Sadu, Pančevu i Somboru. Karakteristično je, međjutim, da je 330 mešovityh brakova (318 sa državljanima IE i 12 sa državljanima zapadnih i AA zemalja), registrovano u prigraničnom području. U strukturi državljana IE zemalja, koji se nalaze u mešovitym brakovima sa našim državljanima, izrazito preovladavaju žene, a prema stručnoj spremi, u novije vreme, sve je više lica sa visokim obrazovanjem. Polazeći od boljih uslova života, većina državljana ovih zemalja, opredeljuje se za trajno življenje na našoj teritoriji. Međjutim, znatan broj ovih lica (oko 100), nakon prijema jugoslovenskog državljanstva i dobijanja naše putne isprave, odlazi na Zapad.

Prema podacima sa kojim Služba raspoložuje, obaveštajne službe, u prvom redu IE zemalja, tradicionalno koriste instituciju mešovityh brakova za ostvarivanje sopstvene obaveštajne i političke agenture. Na teritoriji Pokrajine, kod lica iz ove kategorije, u poslednje dve godine, dokazali smo postojanje klasičnog agenturnog odnosa u tri slučaja. Raspoložemo i pouzdanim podacima da, sa svim državljanima IE zemalja koji po osnovu braka dolaze u našu zemlju, službe bezbednosti tih zemalja obavljaju

detaljne razgovore, kako pre zaključenja braka, tako i prilikom njihovih kasnijih odlazaka u matične zemlje. Ova lica su u kontaktu sa DK predstavnicima svojih zemalja, često putuju u inostranstvo a pokazuju i interesovanje za političke i ekonomske prilike u našoj zemlji.

Raspolažemo saznanjem da 43 lica iz kategorije mešovutih brakova naših sa državljanima IE zemalja (39 poreklom iz IE a 4 iz naše zemlje), deluju i na propagandno-subverzivnom planu ili održavaju indikativne kontakte u IE zemljama.

Za razliku od mešovutih brakova sklopljenih sa državljanima iz IE zemalja, državljani zapadnih zemalja u mešovitim brakovima sa našim građanima mahom su starije osobe i sa nižim stepenom obrazovanja. Izuzetak čine lica iz AA zemalja, koja su kao studenti ili akademski građani zasnovali bračne zajednice sa našim državljanima i opredelili se za trajan ili privremen boravak na našoj teritoriji. Pojedinci su predmet interesovanja obaveštajnih službi ovih zemalja.

STRANCI NA ŠKOLOVANJU I USAVRŠAVANJU

Na teritoriji Pokrajine, po osnovu školovanja ia stručnog usavršavanja, boravi 432 stranca - 404 iz afroazijskih; 24 iz IE i 4 iz zapadnih zemalja. Mahom su koncentrisani u Novom Sadu, Vršcu i Subotici.

Sa bezbednosnog aspekta najinteresantnija je grupacija stranaca iz afroazijskih zemalja. Od ukupnog broja, najviše je Palestinaca (72), a zatim Nigerijaca (53), Libijaca (43), Iračana (28) i Jordanaca (23). Od toga, 309 je studenata, 16 specijalizanata, a 79 su učenici škole civilnog vazduhoplovstva u Pilotskom centru JAT-a u Vršcu (Libija 40, Gvineja 20, Angola 17, Palestinaca 2). Boravak i školovanje učenika u školi civilnog vazduhoplovstva u Vršcu regulisani su međudržavnim sporazumima, tako da troškove njihovog školovanja snose vlade dotičnih zemalja. Za razliku od učenika, 96 studenata su stipendisti naše vlade, dok se ostali, na školovanju u SAPV, nalaze u privatnom aranžmanu ili su stipendisti svojih zemalja.

Studenti i učenici iz AA zemalja, koji se nalaze na školovanju u SAPV, organizovani su u sekcije pojedinih unija i udruženja, po ugledu na one koje postoje u njihovim zemljama. Tako, u Pokrajini deluju sekcije Generalne unije palestinskih studenata (GUPS); Generalne unije jordanskih studenata (GUJS); zatim, sekcije Udruženja studenata iz Iraka, Sirije, Angole i Etiopije; Udruženje afričkih studenata, koje obuhvata studente iz ostalih afričkih zemalja i Udruženje arapskih studenata - naserista, čiji su članoci studenti iz arapskih zemalja koji ne pripadaju ni jednoj od navedenih organizacija, a prihvataju platformu bivšeg egipatskog predsednika Gamal Abdel Nasera. Ustanovljeno je da u redovima stranih studenata ima pripadnika i pristalica „Al Fataha”, „Al Saike”, „Narodnog fronta za oslobodjenje Palestine” i „Muslimanske braće”, koji deluju u okviru posebnih ćelija i grupa. Među njima ima i onih koji odobravaju diverzantprošli kroz vojno-političku i komandosku obuku u arapskim zemljama (pretežno u Libanu, Siriji i Libiji).

U novije vreme bilo je i diverzantsko-terorističke aktivnosti gradjana afro-azijskih zemalja u našoj zemlji. Tako je 22. aprila 1980. godine bačena eksplozivna naprava na automobil PLO u Beogradu čiji je cilj bio likvidacija Abu Ijada, šefa službe bezbednosti PLO-a, koji je tada bio u zvaničnoj poseti Jugoslaviji. Dana 29. aprila ove godine, ispod zadnjeg sedišta automobila ambasadora Iraka u Beogradu, otkrivena je plastična eksplozivna naprava velike razorne moći. Dana 10. juna ove godine, eksplodirala je bomba koja je bila podmetnuta ispod automobila vojnog izaslanstva Iraka u Beogradu.

Odgovornost za akciju od 22. aprila 1980. godine, preuzela je na sebe organizacija Abu Nidala, a za akciju izvršenu 10. juna ove godine „Islamska organizacija u Iraku”. Služba nije do sada utvrdila da među stranim studentima u Vojvodini ima pripadnika navedenih terorističkih organizacija. I pored toga, preduzimaju se intenzivne mere na identifikaciji eventualnih pripadnika i simpatizera svih organizacija koje u svom programu zagovaraju terorizam, u cilju blagovremenog otkrivanja i sprečavanja izvođenja terorističkih akcija na našoj teritoriji.

Udruženja studenata iz AA zemalja bave se i propagandno-subverzivnom delatnošću protiv svojih i trećih zemalja. Ova aktivnost se odvija kroz održavanje sastanaka, na kojima se redovno osudjuje politika pojedinih arapskih i vodećih blokovskih zemalja, organizovanje protestnih skupova, demonstracija, ilegalno rasturanje letaka, pamfleta, proglaša i drugog propagandnog materijala, is slično.

Utvrđeno je i prisustvo obaveštajne komponente u ovoj kategoriji stranih gradjana. Naime, obaveštajne službe matičnih zemalja, pre svega, Jordana, Iraka, Libije, Sirije i Palestinske oslobodilačke organizacije (PLO), kontinuirano rade na stvaranju svoje agenture u ovoj sredini. Glavni im je cilj infiltriranje u članstvo političkih organizacija koje u njihovim zemljama čine legalnu ili ilegalnu opoziciju. Istovremeno, ova kategorija predmet je nasrtaja obaveštajnih službi IE i zapadnih zemalja, kao i Izraela.

Nismo registrovali organizovano neprijateljsko ispoljavanje ni jedne od ovih organizacija prema našoj zemlji. Međutim, pojedini članovi ovih udruženja povremeno izražavaju svoje neslaganje sa nekim aspektima naše spoljne i unutrašnje politike, ali se to ne može dovesti u vezu sa ukupnom usmerenošću udruženja kojima pripadaju.

Medju studentima iz IE zemalja na teritoriji Pokrajine najviše ima državljana NR Madjarske (9), a zatim ČSSR (5) i DDR i Poljske (po 1). U Novom Sadu, na specijalizaciji se nalazi i 9 državljana NR Kine. Ujedno, medju studentima iz zapadnih zemalja dvojica su iz SR Nemačke, a po 1 iz Belgije i Danske. Prema saznanjima Službe, ova lica su u kontaktu sa svojim diplomatskim predstavništvima u Beogradu.

STRANI STRUČNJACI

U SAP Vojvodini boravi i 405 stranih stručnjaka, od kojih iz IE 238 i 167 iz zapadnih i AA zemalja.

Medju stručnjacima iz istočnoevropskih zemalja najviše ih je iz NR Madjarske (120), zatim iz SSR-a (37), ČSSR (23), SR Rumunije (22), Bugarske (20) i ostalih (16).

Iz Zapadnih zemalja najviše ih je iz SR Nemačke (78), Austrije (22), Velike Britanije (21), Italije (15) i ostalih (31). Služba raspolaže pouzdanim podacima da se pojedina od ovih lica bave obaveštajnom i propagandno-subverzivnom aktivnošću.

Na obaveštajnom planu stručnjaci IE zemalja angažovani su na pribavljanju saznanja o proizvodnim kapacitetima, kadrovima, organizacionoj i proizvodnoj strukturi, planovima i perspektivama razvoja, tehničkim i tehnološkim karakteristikama najvažnijih proizvoda; zatim za naše ekonomske odnose sa zemljama Zapada, sa akcetom na obim saradnje i konkretne poslovne aranžmane naših Ro sa firmama iz tih zemalja; o tehnologiji - patentima do kojih naše radne organizacije dolaze u saradnji sa firmama iz zemalja Zapada i sl. Posebnu oblast interesovanja predstavlja sistem ONO i DSZ, njegova organizacija i funkcionisanje.

Medju stručnjacima iz zapadnih zemalja, na ovom planu, ističu se predstavnici SAD, koji intenzivno prikupljaju podatke o političkim i ekonomskim prilikama u našoj zemlji i odnosima Jugoslavije sa IE zemljama. Posebno izučavaju samoupravne procese i tokove u našim radnim organizacijama i ulogu državnih organa (kada država preuzima određene mere u privredi zemlje, kako su radnici obavješteni o privrednim kretanjima i planovima razvoja, itd.). Permanentno pokazuju interesovanje za naše veće radne organizacije („Agrocoop” Novi Sad, LXT Kikinda, „Servo Mihalj” Zrenjanin i dr.) sa akcentom na njihovu poslovnost sa inostranim firmama, organizaciono ustrojstvo i funkcionisanje samoupravljanja. U novije vreme posebna oblast interesovanja stručnjaka, kako zapadnih tako i IE zemalja, predstavlja i objekti petrohemije.

Za pribavljanje obaveštajnih podataka strani stručnjaci obično koriste kontakte sa našim građanima zaposlenim na bezbednosno osetljivim radnim mestima, zatim opserviranje, a raspolažemo i podacima o pokušajima klasičnog angažovanja nudjenjem novca za izvršenje traženih zadataka (karakteristično za stručnjake SSSR-a i Bugarske).

U svom propagandno-subverzivnom radu, stručnjaci IE zemalja (od januara 1981. registrovani istupi 13 lica: 8 iz SSSR-a i 5 iz NR Bugarske), napadaju naš samoupravni socijalistički sistem u celini, posebno samoupravne odnose i rad pojedinih samoupravnih organa u radnim organizacijama. Samoupravljanje nastoje da prikažu kao neefikasan i anarhičan sistem odnosa koji otežava uspešno odvijanje poslovne saradnje sa inostranstvom. Kroz kontakte sa našim građanima sa blokovskih pozicija plasiraju stavove o aktuelnim političkim događajima, veličaju moć Sovjetskog saveza i dr. U svetlu najnovijih događaja, stručnjaci zapadnih zemalja preneglašavaju ekonomske teškoće u našoj zemlji, izražavaju sumnju u sposobnost kolektivnog rukovodstva da se prevaziđu poteškoće i ističu potrebu tešnjeg povezivanja sa Zapadom. Pri tom naglašavaju navodno narastanje medjunacionalnih sukoba u Jugoslaviji i ocenjuju da događaji u SAP Kosovo još više otežavaju inače složenu situaciju u našoj zemlji.

Ukupna aktivnost stručnjaka IE i zapadnih zemalja u uskoj je vezi sa delovanjem ekonomskih predstavništava tih zemalja u Jugoslaviji, sa kojima su u stalnom kontaktu. Za stručnjake SSSR-a i NR Bugarske karakteristično je da redovno održavaju partijske

sastanke kojima prisustvuju i predstavnici njihovih ambasada. Ti sastanci, uglavnom, imaju informativni i instruktivni karakter. Medjutim, registrovani su i slučajevi kada se na istim, od strane pojedinaca, sa omalovažavanjem i ironijom govorilo o dostignućima u našoj zemlji, pre svega o samoupravnim socijalističkim odnosima i kolektivnom rukovodjenju.

AKREDITOVANI PREDSTAVNICI

Boravak DKT predstavnika, novinara i dopisnika pojedinih stranih RTV centara, sa bezbednosnog aspekta, takodje je interesantan. U 1980. godini evidentirano je 5.786 poseta DKT predstavnika (IE - 4.340; zapadne zemlje - 1.446), a za prvih 9 meseci ove godine 3.198 (2.256 IE i 942 zapadnih zemalja). Ovako znatno povećano prisustvo ovih lica u Pokrajini, može se dovesti u vezu sa aktuelnim događajima kod nas i svetu.

Koristeći legalne boravke u radnim organizacijama i institucijama ili tranzitirajući preko naše teritorije, ova lica vrše izvidjanja određenih rejona, objekata od značaja za ONO, putnih pravaca i aktivnosti naših organa obezbedjenja, zatim jedinica JNA i TO. Na tom planu, vojni predstavnici najčešće obilaze prigranično područje i mesta u kojima se nalaze značajni vojni i privredni objekti. Njihovi dolasci često se podudaraju sa vremenom i mestom održavanja vojnih vežbi (u dva slučaja prošle godine vojni predstavnici iz IE zemalja udaljeni su sa terena na kojem su se održavale vojne vežbe). Utvrđena je i njihova klasična obaveštajna delatnost, kako prema našoj zemlji tako i prema stranim, pre svega susednim zemljama.

Na obaveštajnom planu, DK predstavnici nastoje da medju našim građanima stvore trajna uporišta radi prikupljanja podataka o medjunacionalnim i medju-republičkim odnosima, položaju pripadnika narodnosti u SAPV, raspoloženju, mišljenjima i stavovima naših građana u vezi aktuelnih događaja kod nas i u svetu, i dr. Istovremeno, na propagandno-subverzivnom planu šire nepoverenje u naš društveno-politički sistem, plasiraju dezinformacije i špekulacije o našoj zemlji, omalovažavaju našu ulogu u pokretu nesvrstanih, itd.

Indikativno je i ponašanje stranih novinara koji su u toku prošle i ove godine, a naročito u vreme održavanja SPENS-a i VII zasedanja Svetskog saveta o hrani, u znatno većem broju posetili teritoriju Pokrajine. Boravili su u više radnih organizacija i institucija i tom prilikom pokazali zapaženo interesovanje za funkcionisanja ONO i DSZ u radnim kolektivima; broju radnika uključenih u TO i učestalost i vreme trajanja kao i mesta izvodjenja voj - nih vežbi. U vezi sa aktuelnom društveno-političkom i bezbednosnom situacijom, pokazali su širi interes za raspoloženje i spremnost naših građana da brane zemlju od eventualnog agresora i slično. Njihova interesovanja su bila usmerena na program stabilizacionih mera, funkcionisanje sistema kolektivnog rukovodjenja, kao i druga pitanja od ekonomskog i društveno-političkog značaja za našu zemlju. Zapaženo je i njihovo interesovanje za tretman publicističke i izdavačke delatnosti na jezicima narodnosti, u čemu se posebno ističu novinari iz NR Madjarske.

FOLKSDOJČERI

Posete folksdojčera SAP Vojvodini poprimile su, ranijih godina, oblik organizovanih grupnih dolazaka. Tako je 1975. godine, Pokrajinu posetilo ukupno 3.400 folksdojčera, 1976. - 4.200; 1977. - 5.000; 1978. - preko 7.000, od čega, u najvećoj meri, u okviru organizovanih grupa. Prilikom boravaka u Pokrajini pojedinci su i neprijateljski istupali, širili antijugoslovensku propagandu, veličali „prednosti” zapadnog načina života i standarda, omalovažavali naše društveno-političko uređenje i dostignuća na unutrašnjem i spoljno-političkom planu, vredjali nacionalna osećanja naših građana i slično. Zbog takvog ponašanja, u periodu 1977/78. godine, kažnjeno je 19 folksdojčera. Takodje, registrovani su i slučajevi njihove obaveštajno-informativne i opservatorsko-izvidjačke delatnosti.

Imajući u vidu njihovo neprijateljsko delovanje iz udruženja i preko glasila, kao i prilikom poseta SAP Vojvodini, društveno-politička rukovodstva Pokrajine ocenila su njihove sve masovnije grupne posete, sa političko-bezbednosnog aspekta, nepoželjnim i zauzeli stav da se takve posete onemoguće. Postupajući po ovom stavu, merama Službe, od početka 1979. godine sprečen je dolazak 3.500 iz SAD i preko 900 folksdojčera iz SRN i Austrije, organizovanih u 18 grupa, a otkazan je i boravak 320 folksdojčera, organizovanih u 7 grupa. I pored ovakvih mera, folksdojčeri nastoje da nastave sa organizovanim posetama Pokrajini.

U novije vreme folksdojčeri nastoje da stvore jedinstvenu organizaciju svih podunavskih švaba i da je podmlade; ostvaruju bezbednosno interesantne kontakte sa pripadnicima ustaške fašističke emigracije; nastoje da se infiltriraju u odnose saradnje između pojedinih gradova SR Nemačke sa gradovima iz naše zemlje; kao i u klubove naših građana i njihove sportske organizacije u inostranstvu. Na taj način žele da obezbede mogućnost za dalje grupne posete SAP Vojvodini.

Otkazivanjem grupnih poseta folksdojčera povećao se broj njihovih pojedinačnih privatnih dolazaka na teritoriju Pokrajine. Tako je u 1979. godini, SAP Vojvodinu posetilo oko 3.200; 1980. - 3.281, a za 9 meseci ove godine, boravak na teritoriji Pokrajine prijavilo je 3.462 folksdojčera. U ovom periodu, Služba nije došla do podataka o neprijateljskoj aktivnosti ovih lica na našoj teritoriji.

PRIPADNICI STRANIH ARMIIJA I POLICIJA

Sa bezbednosnog aspekta indikativno je i brojno prisustvo pripadnika stranih armija i policija koji su, po raznim osnovama (posete rodbini i prijateljima, turizam, malogranični promet i dr.), tokom prošle i ove godine, u povećanom broju boravili u Pokrajini. Tako je od januara 1979. do sada, na teritoriji Pokrajine registrovano prisustvo (boravak i tranzit) 1.230 pripadnika armija i policija iz IE zemalja (najviše iz NR Madjarske a redje iz SR Rumunije, ČSSR, Poljske i Bugarske) i 35 iz zapadnih zemalja (uglavnom iz SAD, SR Nemačke, Austrije i Italije). Karakteristično je da su njihove posete češće u vreme interesantnijih zbivanja u našoj zemlji i svetu.

Tako, samo u toku aprila i maja 1981. godine, dakle u vreme dogadjaja na Kosovu, na teritoriji Pokrajine boravilo je preko 70 pripadnika madjarske armije i organa bezbednosti. U kontaktima sa našim gradjanima ova lica ispoljavaju interesovanja za ponašanje pripadnika madjarske narodnosti u odnosu na dogadjaje u SAP Kosovo i plasiraju tezu da će do sličnih dogadjaja doći i u drugim našim republikama i SAP Vojvodini.

STRANCI U RAZNIM OBLICIMA SARADNJE

Po osnovu naučne, prosvetno-kulturne i ekonomske saradnje sa radnim organizacijama i institucijama u SAPV, na teritoriji Pokrajine boravi veći broj stranih državljana. Tako su samo za prvih 9 meseci ove godine, na teritoriji SAP Vojvodine boravak prijavila 493 lica, koja su u Pokrajinu došla po osnovu poslovnih kontakata. Medju njima, sa stanovišta bezbednosti, interesantan je boravak 11 lektora na Univerzitetu u Novom Sadu (iz zapadnih zemalja 6 - Velike Britanije, SAD, SRN, Italije, Francesku i Finske po 1, a iz IE zemalja 5 - SSSR 2, Poljska, ČSSR i DDR po 1).

Ova lica su u vezi sa DK predstavnicima svojih zemalja, i kroz kontakte sa našim državljanima, nastojala da dodju do obaveštajno interesantnih podataka. Ima pojava i njihovog propagandno-subverzivnog delovanja.

U skladu sa poznatim političkim stavovima o saradnji gradova, opština, mesnih zajednica, radnih i drugih organizacija iz SAPV sa inostranstvom, ostvaren je određen napredak, ali se još uvek, nad istim, ne ostvaruje organizovan uvid i neophodan društveni uticaj. To dovodi do uspostavljanja neorganizovanih oblika saradnje kao i poseta koje se odvijaju mimo utvrdjenih pravila ponašanja i često smo medju članovima zvaničnih delegacija identifikovali i veći broj pripadnika organa bezbednosti i armija, kao i drugih obaveštajno interesantnih lica.

Sa stanovišta bezbednosti, interesantno je i brojno prisustvo italijanskih lovaca u SAPV. Godišnje u Pokrajini boravi oko 12.000 lovaca, od čega preko 50% u prigraničnom području. Medju njima identifikovan je i određen broj pripadnika italijanske armije i policije. Oni koriste lov za legalan dolazak u SAPV u cilju izvidjanja određenih regiona, pravaca objekata i vodenih tokova. Sem toga, stvaraju brojne indikativne veze koje nastoje da trajnije održavaju. Još uvek ima slučajeva dolazaka italijanskih lovaca na našu teritoriju u privatnom aranžmanu, što znatno otežava njihovu kontrolu.

Veliki broj stranaca, kako iz IE tako i sa Zapada, boravi u SAPV radi posete rođjacima i poznanicima. Zapaženo je da u redovima ovih gradjana ima pripadnika raznih bezbednosnih struktura dotičnih zemalja i da prilikom boravka na našoj teritoriji pokazuju interesovanja obaveštajnog karaktera. Medju licima sa Zapada karakteristično je ponašanje pripadnika madjarske i rumunske političke emigracije koji, za vreme boravka u SAPV, ostvaruju bezbednosno interesantne kontakte sa državljanima ovih zemalja. U nekoliko slučajeva registrovali smo i pojavu kupovine nekretnina u prigraničnom području sa namerom da se tu nastne.

Tokom 1980. i početkom ove godine na teritoriji Pokrajine zapaženo je i povećano prisustvo estradnih umetnika iz IE zemalja, naročito iz NR Madjarske. Organizacija njihovog dolaska odvija se uglavnom preko privatnih ugostitelja. Po dolasku u zemlju uspostavljaju kontakte sa ambasadama svojih zemalja i po njihovim instrukcijama ostvaruju brojne veze sa našim građanima iz različitih struktura, uglavnom u prigraničnom području. Ti kontakti često su korišćeni za prikupljanje bezbednosno interesantnih saznanja. Istovremeno, pojedinci su i propagandno-subverzivno delovali. Zbog toga je nekolicini madjarskih i bugarskih estradnih umetnika, krajem prošle i početkom ove godine otkazan boravak u našoj zemlji.

KORDONOPRESTUPNICI

Pojava bekstava gradjana IE zemalja preko teritorije SAP Vojvodine na Zapad, poslednjih godina, posebno je izražena. U periodu od 1. januara 1975. do 31. decembra 1980. godine na teritoriji Pokrajine registrovano je 2.770 gradjana ovih zemalja i to: iz Rumunije - 2.706, NR Madjarske - 32, Bugarske - 12, Nemačke - 15, ČSSR - 2 i NR Poliske - 3. Karakterističan je nagli porast broja bekstava u 1979. (1.047) i 1980. (1.102) i za 9 meseci ove godine (968) kordonoprestupnika.

Raspoložemo podacima o postojanju organizovanih kanala na rumunskoj teritoriji, preko kojih se rumunski gradjani ilegalno prebacuju u našu zemlju. Kao organizatori javljaju se rumunski gradjani iz prigraničnog područja prema SFRJ. Ima i saznanja da se kao organizatori ovih bekstava pojavljuju i pojedini gradjani iz nekih zapadnih zemalja. Naime, 1979. godine otkrivena su 4 lica (1 državljanin Italije, 1 SRN, 1 SAD, i 1 bivši rumunski gradjanin, koji je ranije pobegao na Zapad), koja su organizovala grupe gradjana u SR Rumuniji u nameri da ih, preko SFRJ prebace na Zapad. Svi su osudjeni u krivičnom postupku i izrečena im je zaštitna mera proterivanja iz SFRJ.

Ambasada SR Nemačke u Beogradu takodje ima učešća u prebacivanju rumunskih gradjana u SR Nemačku. Rumunski gradjani nemačke narodnosti koji ilegalno ili legalnim putem uspevaju da dodju do ove Ambasade, po pravilu dobijaju uredna dokumenta, za iseljenje u SR Nemačku.

Raspoložemo i saznanjima koja nedvosmisleno ukazuju na prisustvo obaveštajnih službi istočnih i zapadnih zemalja medju licima koja se, preko naše teritorije, ilegalno prebacuju sa Istoka na Zapad. Medju kordonoprestupnicima iz SR Rumunije, u 1979. i 1980. godini, identifikovali smo 19 lica koja su bila u vezi sa rumunskim orga nima bezbednosti. Iz njihovih izjava se vidi da su, pored ostalog, usmeravani i na otkrivanje, na našoj teritoriji, kanala kojima se rumunski gradjani ilegalno prebacuju na Zapad ali ni u jednom slučaju nismo utvrdili da su imali druge obaveštajne zadatke prema našoj zemlji, Istovremeno, registrovali smo 24 slučaja ilegalnog prelaženja sa Zapada u SR Rumuniju. Iz izjava 9 lica iz ove kategorije, vidi se da su, u vreme boravka na Zapadu, izvršavala zadatke rumunske službe bezbednosti.

STRANCI NA IZDRŽAVANJU KAZNI

Strani državljani koji se nalaze na izdržavanju kazne zatvora predstavljaju specifičnu kategoriju stranaca koji borave na teritoriji Pokrajine. Sporazumom između izvršnih veća socijalističkih republika i pokrajina stranci koji su u Jugoslaviji osuđeni na kaznu zatvora preko mesec dana, kaznu izdržavaju u KPD Sremska Mitrovica.

Trenutno u KPD Sremska Mitrovica kaznu zatvora izdržava 111 osuđenika - stranih državljana: Turska 46, SR Nemačka 13, Iran 8, Sirija 8, Gana 5, Austrija 3, itd. Uglavnom, radi se o licima koja su osuđena na kaznu zatvora zbog počinjenih krivičnih dela ugrožavanja saobraćaja ili stavljanja u promet opojnih droga.

Akreditovani predstavnici dosta često, grupno i pojedinačno posećuju KP dom u Sremskoj Mitrovici. Pored rada na statusnim i drugim pravnim pitanjima osuđenih lica, ove posete koriste i za razmenu mišljenja, stavova o pitanjima od bezbednosnog značaja i aktuelnim događajima kod nas i u svetu.

MERE ORGANA UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Postupajući po Zakonu o kontroli kretanja i boravka stranaca u SFRJ, organi unutrašnjih poslova u SAP Vojvodini ostvaruju uvid u prisustvo, kretanje i aktivnost stranih državljana koji po raznim osnovama borave u Pokrajini.

Oni to vrše na 14 graničnih prelaza za međunarodni saobraćaj, zatim primenom utvrđenog režima kretanja i boravka u graničnom pojasu, na graničnim prelazima i u dubinskom obezbeđenju granice. Samo u prigraničnom području bezbednosne poslove i zadatke ostvaruje 5 medjuopštinskih sekretarijata za unutrašnje poslove, 10 odeljenja za unutrašnje poslove, 25 stanica milicije i 23 njihova odeljenja. Poslove kontrole prelaska državne granice na međunarodnim prelazima neposredno vrši Pokrajinski sekretarijat za unutrašnje poslove. Bezbednosnu problematiku stranih državljana prate is preduzimaju mere svi MSUP-ovi, OUP-i, stanice milicije i odeljenja Službe državne bezbednosti.

U svom delokrugu organi unutrašnjih poslova preduzimaju mere akcionog karaktera u pravcu adekvatnijeg operativnog i preventivnog postavljanja prema stranim državljanima. Metodima i sredstvima službe državne bezbednosti sada je zahvaćeno 95 stranih državljana (IE zemelje 60, zapadne zemlje 32 i ostale zemlje 3), zbog propagandno-subverzivne, obaveštajne ili drugih oblika neprijateljske delatnosti. Od toga, 27 stranaca je iz mešovitih brakova, 8 su strani stručnjaci, 4 lektori na Univerzitetu, 3 studenta i 50 stranaca koji povremeno dolaze na područje Pokrajine, dok su ostali pripadnici drugih kategorija.

Ukupan sistem društvene samozaštite, kako u prigraničnom području tako i po dubini teritorije, poslednjih godina vidno je unapređen. Sve je aktivniji odnos građana prema zaštiti granice, tako da je od prekb 90% stranaca - kordonoprestupnika, otkrivenih i uhvaćenih u prigraničnom području, oko 50% otkriveno na prijave građana. Poboljšana je prijavno-odjavna služba i normativno su regulisani odnosi u radnim

organizacijama koje posećuju stranci kao i režim i kretanje stranaca u organizacijama, a posebno u objektima od značaja za ONO. Strancima na privremenom radu i boravku (stručnjaci, lektori i dr.) subjekti društvene samozaštite posvećuju veću pažnju i suprotstavljaju se pokušajima indoktrinacije, odnosno inofmativno-propagandnoj i drugim štetnim aktivnostima.

U toku 1979, 1980. i prvog polugodišta 1981. godine, protiv stranih državljana organi unutrašnjih polova podneli su 137 krivičnih prijava i 3.424 zahteva za pokretanje prekršajnih postupaka. Prijave se pretežno odnose na: ilegalan boravak, ugrožavanje bezbednosti saobraćaja, neprijavlivanje i prekoračenje boravka u zemlji, drsko ponašanje, nedozvoljenu trgovinu, neprijateljske javne istupe i slično. Ujedno, u ovom periodu, zbog ugrožavanja bezbednosti saobraćaja mandatno je kažnjen 44.381 strani državljanin, a 431 strancu, zbog nedozvoljenih aktivnosti, otkazan je boravak sa zabranom ulaska u našu zemlju na određeni vremenski period.

STRANCI U EVENTUALNOJ KRIZNOJ SITUACIJI

Prisustvo navedenih kategorija i broja stranaca u Pokrajini, objektivno pruža mogućnost obaveštajnim službama stranih, pre svega blokovskih zemalja da ih koriste na planu neprijateljskog, antisocijalističkog ili antisamoupravnog delovanja protiv naše zemlje. Aktivnost ovih stranaca naročito bi došla do izražaja u uslovima usložavanja bezbednosne situacije u zemlji, a posebno u uslovima eventualne krizne situacije. Neosporno je pri tom da bi se neprijateljska delatnost stranaca, u takvim uslovima, odvijala u tesnoj sprezi sa snagama unutrašnjeg neprijatelja i neprijateljskom političkom emigracijom. Sa tog stanovišta, najznačajnije su kategorije stranaca na dužem privremenom boravku i stalno nastanjeni stranci.

U skladu sa blokovskim interesima i zavisno od pravaca eskaliranja eventualne krizne situacije, može se očekivati aktivnost stranaca kroz sledeće forme:

- obaveštajno-izvidjačka aktivnost na praćenju ukupnog stanja, raspoređenja stanovništva, ponašanja i aktivnosti svih organizovanih socijalističkih snaga našeg društva;
- pojačano psihološko, propagandno i subverzivno delovanje, sa ciljem diskreditovanja našeg društveno-političkog sistema, stvaranja nepoverenja u sposobnost političkog rukovodstva i u mere koje se preduzimaju radi otklanjanja i eliminisanja krizne situacije;
- stvaranje oslonca i baza za prihvatanje pripadnika stranih obaveštajnih službi, organa bezbednosti, njihove agenture, a u određenoj situaciji i snaga specijalnog rata.

Forme neprijateljskog delovanja stranaca opredeljujuće obaveštajni centri blokovskih zemalja, zavisno od strategijskih političkih ciljeva vlada svojih zemalja.

*

Imajući u vidu veliku komunikativnost stranih državljana nastanjenih na našoj teritoriji, njihova česta putovanja u matične zemlje i stalne kontakte sa diplomatskim predstavnicima tih zemalja, zatim njihovu nastanjenost praktično na čitavoj teritoriji naše zemlje, kao i iznete podatke o njihovoj zaposlenosti, praktično u svim oblastima društvenog života, možemo konstatovati da postoje dosta široke mogućnosti za njihovo propagandno-subverzivno i obavještajno delovanje i da oni, u tom pogledu mogu da posluže kao dosta širok oslonac za kontinuirane nastupe stranih obavještajnih službi prema našoj teritoriji i gradjanima.

U cilju otkrivanja, praćenja i onemogućavanja neprijateljske delatnosti stranaca, neophodno je: najdoslednije izvršavati sve utvrđene poslove i zadatke, a naročito:

- preduzimati organizovane mere u pogledu razvijanja svesti, budnosti i ukupne bezbednosne kulture gradjana i radnih ljudi, putem redovnog informisanja, predavanja, instruktivnih razgovora i drugih oblika delatnosti. U tom smislu, organizacije SKV, SSRN, komiteti za ONO i DSZ, organi i službe bezbednosti moraju posvećivati stalnu pažnju i pružati stručnu pomoć osnovnim organizacijama udruženog rada i mesnim zajednicama, a naročito subjektima društvene samozaštite, na planu stalnog procenjivanja bezbednosne situacije i dogradnje i funkcionisanja sistema mera društvene samozaštite u odnosu na strance i njihovo delovanje. S tim u vezi, sa nosiocima društvene samozaštite u organizacijama i ustanovama koje dolaze u dodir sa strancima, ostvariti što češće instruktivne dogovore kako bi se kod njih dalje izgradjivao pravi bezbednosni odnos prema problemu boravka stranaca na našoj teritoriji;
- širim angažovanjem stručnih organa (OUP, ONO i TO) i samozaštitnih subjekata, ostvariti što potpuniju kontrolu i zaštitu državne granice, prigraničnog područja i međunarodnih plovnih puteva, a na graničnim prelazima vršiti punu kontrolu lica, prtljaga i prevoznih sredstava, radi otkrivanja i sprečavanja ilegalnog unošenja oružja, municije, eksploziva, propagandnog materijala i sl.;
- u saradnji sa graničnim jedinicama JNA, carinom, komitetima za ONO i DSZ i drugim subjektima društvene samozaštite, stalno jačati kontrolu kretanja i aktivnosti stranaca u pograničnom području, posebno DKT predstavnika, pripadnika stranih novinara, stručnjaka i dr. U pogledu kretanja i boravka stranaca obezbediti striktno poštovanje važećih propisa;
- prema svim eksponiranim strancima preduzimati efikasne represivne mere uključujući, po potrebi, i udaljenje iz zemlje ili zabranu boravka određenih kategorija stranaca u Pokrajini;
- pojačati mere fizičkog obezbedjenja i operativne mere na zaštiti objekata od interesa za ONO;
- dalje unapredjivati sadejstvo SDB i SJB i, s tim u vezi, intenzivirati operativno-istraživački rad na sektorskom i teritorijalnom principu, radi otkrivanja i identifikovanja

nosilaca obaveštajnog, propagandno-subverzivnog ili drugog neprijateljskog delovanja, medju ovim kategorijama lica. U tom smislu, pojačati mere i na planu dokumentovanja njihove neprijateljske aktivnosti, radi p

U oblasti saradnje gradova, mesta, OUR-a, kulturnih i sportskih društava, neophodno je prevazići neaktivnost u radu opštinskih tela, u cilju ostvarivanja potpunijeg društvenog uticaja u ovoj oblasti:

- u cilju što potpunijeg praćenja, sagledavanja i analiziranja bezbednosno-iterasantnih pojava iz ove oblasti, ostvariti čvršću saradnju i sa Komitetom za odnose sa inostranstvom i Pokrajinskim sekretarijatom za ekonomske odnose sa insotranstvom.

PREDSEDNIŠTVO SAP VOJVODINE

Strogo pov.broj: 01-95/81

10. novembra 1981. godine

NOVI SAD

PREDSEDNIŠTVU SFR JUGOSLAVIJE

BEOGRAD

Dostavljamo vam zaključke Predsedništva SAP Vojvodine o kretanju i boravku stranaca sa stanovišta bezbednosti, radi informisanja. Takodje dostavljamo i materijal koji je za sednicu Predsedništva pripremio Pokrajinski sekretarijat za unutrašnje poslove.

SEKRETAR

Milivoj Vujadinović

Prilog: 188 + Rukopis (nečitko)

+ Rukopis (nečitko)

STROGO POVERLJIVO

188 Rukopis koju ne mogu pročitati.

Predsedništvo Socijalističke Autonomne Pokrajine Vojvodine, na sednici od 8, oktobra 1981. godine, razmatralo je neka pitanja kretanja i boravka stranaca sa stanovišta bezbednosti. Materijal o ovoj temi pripremio je Pokrajinski sekretarijat za unutrašnje poslove.

Povodom razmatranja ovih pitanja Predsedništvo je ocenilo stanje u ovoj oblasti i donelo sledeće

ZAKLJUČKE

1. U Socijalističkoj Autonomnoj Pokrajini Vojvodini boravi ili je posećuje veliki broj stranaca po raznim osnovama (turizam, poslovni kontakti, kulturna, prosvetna, naučna, sportska i druga saradnja i dr.), čemu doprinosi otvorenost naših granica i sve šire uključivanje naše zemlje pa i Pokrajine u međunarodnu podelu rada. Sve je to uslovljeno i povećanim interesovanjem stranaca za našu zemlju i njen samoupravni društveno-politički sistem. Tome, svakako, doprinosi i geografski položaj Pokrajine.

Većina stranaca se, po oceni Predsedništva, korektno ponaša za vreme boravka u Pokrajini, pridržava se propisa i odluka državnih organa zasnovanih na Ustavu i zakonima SRFJ i pozitivno se izražava o našoj zemlji, političkim slobodama, nacionalnoj ravnopravnosti i drugim vrednostima samoupravnog socijalizma. Medjutim, pojedinci se ne ponašaju tako jer javno omalovažavaju naš sistem, propagiraju nama tuđa shvatanja sa namerom da izazovu nepoverenje naših građana ili se bave nedozvoljenim radnjama i na taj način zloupotrebljavaju gostoprimstvo.

Predsedništvo je ocenilo da je ova problematika sa bezbednosnog aspekta složena i da naše društvo treba da pojača budnost i da se bolje organizuje kako bi se pojedini stranci onemogućili u svom neprijateljskom delovanju. Posebna je pažnja posvećena držanju i ponašanju nekih kategorija stranaca (pripadnici stranih armija i policija, folksdojčeri, akreditovani predstavnici, razni stručnjaci, stalno nastanjeni stranci, stranci na školovanju u našoj zemlji i dr.). Konstatovano je da se od strane ovih kategorija stranaca vrši intenzivna propagandno-subverzivna delatnost, a pojedinci se bave i obaveštajnim radom protiv naše zemlje.

2. U raspravi je ukazano da su pojedine posete raznih kulturno-umetničkih društava, tzv. estradnih umetnika, sportskih društava i dr. iz NR Madjarske, SR Rumunije i ČSSR korišćene i za podsticanje nacionalizma u Pokrajini i to pretežno u mestima nastanjenim življem iz redova narodnosti. Pojedini madjarski državljani, više nego ranije, istupali su i sa iredentističkih pozicija. Ovo je posebno došlo do izražaja posle događaja na Kosovu.

3. Konstatovano je da protivustavnom i neprijateljskom delovanju pojedinih stranaca u SAP Vojvodini pogoduje nedovoljna organizovanost, osposobljenost, budnost i odgovornost pojedinih naših društvenih organizacija, mesnih zajednica i njihovih rukovodstava koji ostvaruju razne oblike međunarodne saradnje, a ispoljavaju se i druge slabosti (privatizacija pojedinih oblika saradnje, naročito u oblasti kulture, prosvete, sporta, lova i dr.).

Ukazano je da sistem društvene samozaštite u ovoj oblasti ne funkcioniše efikasno, mada je u poslednje vreme učinjen izvestan napredak: poboljšana je prijavno-odjavna služba, više je učinjeno na normativnom regulisanju odnosa u organizacijama udruženog rada koje posećuju stranci, unapređen je i režim kretanja stranaca u radnim organizacijama, a posebno na objektima od značaja za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu. Na osnovu prijave građana u oko 50% slučajeva se otkrivaju koordinoprestupnici na granici strancima na priveremenom radu i boravku u Pokrajini (stručnjaci, lektori i dr.) subjekti društvene samozaštite posvećuju veću pažnju i suprotstavljaju se pokušajima indoktrinacije, odnosno neprijateljskoj i drugoj društveno-štetnoj delatnosti.

Službe državne i javne bezbednosti uspešnije prate, otkrivaju i presecaju subverzivnu, kriminalnu i drugu štetnu delatnost stranaca.

4. Pojedine organizacije udruženog rada, samoupravne organizacije i zajednice primaju strance u radni odnos mimo propisa koji važe, jer ne pribavljaju prethodno odobrenja nadležnih organa. Isto tako ima slučajeva da su stranci raspoređivani na zadatke i poslove koji su od posebnog značaja za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu. U pojedinim organizacijama kod kojih rade stranci, nisu u samoupravnim opštim aktima utvrđeni zadaci i poslovi koje ne mogu vršiti strani državljani.

S tim u vezi Predsedništvo ukazuje na obavezu i odgovornost svih organa i organizacija za dosledno primenjivanje propisa a naročito Zakona o uslovima za zasnivanje radnog odnosa sa stranim državljanima („Službeni list SFRJ”, br. 11/78) i Zakona o kretanju i boravku stranaca („Službeni list SFRJ”, br. 56/80). Inspekcije rada i drugi nadležni organi treba da izvrše u najkraćem roku proveru da li su strani državljani, koji su zasnovali radni odnos, primljeni na rad saglasno pomenutim zakonima. Protiv odgovornih organa i pojedinaca koji se nisu pridržavali zakona treba preduzimati propisane mere.

Takodje je ukazano da u pojedinim organizacijama još uvek nisu doneti ili nisu uskladjeni sa zakonom samoupravni opšti akti o režimu kretanja i boravka stranaca u tim organizacijama odnosno organima. Nadležni pokrajinski i opštinski organi izvršiće kontrolu sprovođenja odredaba Zakona o kretanju i boravku stranaca kojima se utvrđuje obaveza donošenja pomenutih samoupravnih akata, kao i u pogledu obaveza da o posetama pojedinih kategorija stranaca obaveste nadležne organe (član 4. Zakona o kretanju i boravku stranaca).

5. Predsedništvo ocenjuje da je potrebno pojačati kontrolu kretanja i aktivnosti stranaca, posebno pripadnika stranih oružanih snaga i organa bezbednosti, diplomatsko-konzularnih trgovinskih i drugih predstavnika, stranih novinara, stručnjaka i dr.

Širim angažovanjem nadležnih organa i subjekata opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, treba ostvariti potpuniju kontrolu i zaštitu državne

granice, prigraničnog područja i međunarodnih puteva, a posebnu pažnju posvetiti kontroli na graničnim prelazima.

Služba bezbednosti treba da preduzima još efikasnije preventivne i represivne mere (podnošenje krivičnih ili prekršajnih prijava, udaljenje iz zemlje i dr.) protiv svih onih stranaca koji krše zakonske propise.

6. S obzirom na stalnu prisutnost velikog broja stranaca u Pokrajini i da se pojedinci bave propagandno-subverzivnim i obaveštajnim aktivnostima, Predsedništvo je mišljenja da i polsove u ovoj oblasti treba šire podruštvljavati, u raspravu uključivati sve društvene subjekte i dalje razvijati i unapredjivati sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Neophodno je da se na organizovan način osposobljavaju subjekti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, da se kod njih razvija svest, bezbednosna kultura, budnost i odgovornost za vršenje ovih poslova.

U vezi s tim, Predsedništvo smatra da je ostvarivanje ovih zadataka moguće ako se ova pitanja budu češće, šire i konkretnije raspravljala u okviru Socijalističkog saveza radnog naroda Vovjodine, naročito u opštinama, odnosno u mesnim organizacijama, kao i od strane sindikalnih organizacija i organa samoupravljanja u organizacijama udruženog rada. Posebnu ulogu i značaj u procenjivanju bezbednosnog stanja, analiziranju uticaja stranaca na naše građane, predlaganju i preduzimanju neophodnih mera, imaju komiteti za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu u opštinama, mesnim zajednicama i organizacijama udruženog rada. Takodje na ovom planu imaju svoje obaveze nadležni državni organi, štabovi teritorijalne odbrane, izvršna veća skupština opština i delegatske skupštine.

Izuzetnu odgovornost za predlaganje mera i sprovedjenje utvrdjene politike u ovoj oblasti, kao i pružanje pomoći opštinskim organima i drugim subjektima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, imaju nadležni pokrajinski sekretarijati odnosno drugi pokrajinski organi.

Zato je potrebno obezbediti veću koordinaciju i sinhronizaciju aktivnosti državnih organa i drugih subjekata opštenarodne odbrane i društvene samozaštite na dolosednom sprovođenju propisa o kretanju i boravku stranaca: prijavno-odjavna služba, striktno poštovanje zakonskih propisa i normativnih akata o kontaktima sa strancima, zaštita tajnih podataka i objekata od opšteg značaja za odbranu i bezbednost zemlje i preduzimanje drugih mera na onemogućavanju i presecanju svih vidova propagandno-subverzivne i obaveštajne delatnosti stranaca.

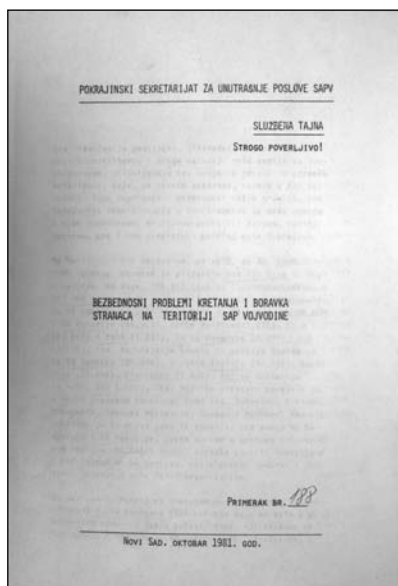
PRESEDNIŠTVO
SOCIJALISTIČKE AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINE

Str. pov. broj: 01-95/81
Novi Sad, 8. oktobra 1981. g.

PRESEDNIK,
Radovan Vlajković

JEGYZETEK

- ¹ Arhiv Jugoslavije (dalje: AJ), Predsedništvo SFRJ, 803, fasc. 48, 81–82. sednica, *Specijalni rat protiv SFRJ*, 25. april 1977. 61.
- ² AJ, Predsedništvo SFRJ, 803, fasc. 39, 61. sednica, *Nacrt izveštaja o stanju u zemlji 8. oktobar 1976, Zaštita ustavnog poretka*, 19. oktobar 1976. 65–71.
- ³ AJ, Predsedništvo SFRJ, 803, fasc. 24–1975, 26. sednica, *Neka aktuelna pitanja bezbednosti – izlaganje saveznog sekretara za unutrašnje poslove Franje Herljevića*, 18. mart 1975. 15.
- ⁴ Isto, 14.
- ⁵ AJ, Vrhovni sud Jugoslavije, 212, fasc. 18, *Izveštaj o deformacijama u radu Službe državne bezbednosti*, 22; AJ, Predsedništvo SFRJ, 803, fasc. 50, *Informacija o radu Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka*, 14. jun 1977. 8.
- ⁶ AJ, Predsedništvo SFRJ, 803, fasc. 63, 111. sednica, 26. februar 1979, drž. tajna, *Informacija o primeni metoda i sredstava rada u radu SDB SSUP-a*. 1–2.
- ⁷ Isto, 1–12.
- ⁸ Isto, 12.
- ⁹ M. Lopušina: *Ubij bližnjeg svog*, I. Beograd, 1997. 346–352., 385. (dalje: M. Lopušina, n. d.)
- ¹⁰ AJ, Predsedništvo SFRJ, 803, fasc. 63, 111. sednica, 26. februar 1979, drž. tajna, *Informacija o primeni metoda i sredstava rada u radu SDB SSUP-a*. 11.
- ¹¹ Više u Srđan Cvetković: *Između srpa i čekića 2- politička represija u Srbiji 1953–1985*. Beograd, 2012.
- ¹² AJ, Predsedništvo SFRJ, 803, fasc. 63, 111. sednica, 26. februar 1979, drž. tajna, *Informacija o primeni metoda i sredstava rada u radu SDB SSUP-a*. 1–12.
- ¹³ O. Đorđević: *Leksikon bezbednosti*. Beograd, 1986; M. Lopušina, n. d.
- ¹⁴ Dragoslav Mihailović navodi kako je UDB-a u vreme Informbiroa angažovala psihijatre da osmisle najefikasniji metod da od optuženih izvuku priznanje. Oni su preporučili da je najefikasnije primeniti torturu nespavanjem i to najmanje deset dana. Prema Mihailoviću, UDB-a je poslala dr A. Pavkovića i dr Vujića u inostranstvo da istraže to pitanje i daju svoje mišljenje; D. Mihailović: *Kratka istorija satiranja*. Beograd, 2006. 16–17.p

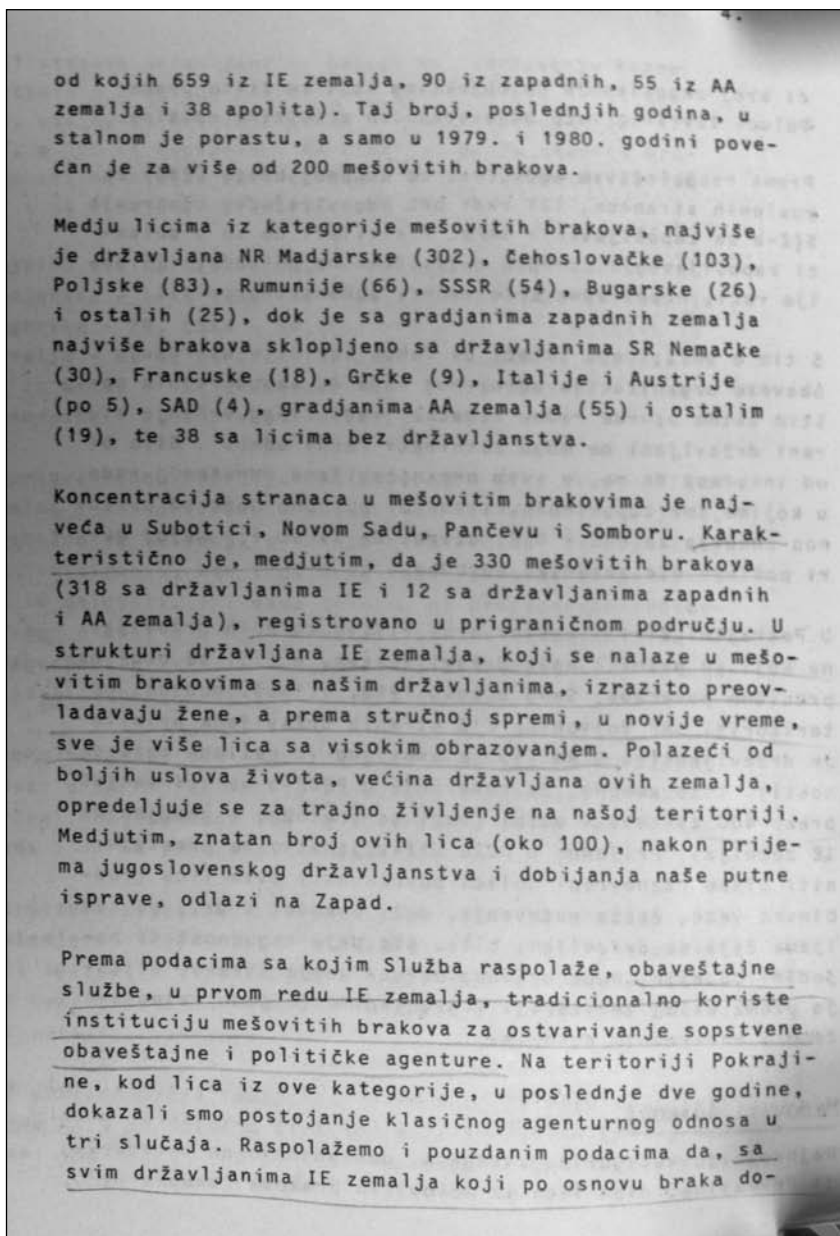
1. kép: A külföldiek mozgásának és tartózkodásának biztonsági problémái a Vajdaság területén – a Tartományi Biztonsági Szolgálat „külső ellenség” megfigyelésében végzett munkájáról a Vajdaság területén 1981-ben.

Sve razvijenija politička, privredna, naučno-tehnička, prosvetno-kulturna i druga saradnja naše zemlje sa inostranstvom, uslovljavaju sve brojnije prisustvo stranih državljana, koji, po raznim osnovama, borave u SAP Vojvodini. Tome doprinosi i otvorenost naših granica, sve izraženija interesovanja u inostranstvu za našu zemlju i njen samoupravni društveno-politički sistem, razvoj turizma, kao i sam geografski položaj naše Pokrajine.

Na teritoriji SAP Vojvodine, od 1979. do 30. septembra 1981. godine, boravak je prijavilo 434.131 lice iz inostranstva. Od toga, 236.343 lica iz istočnoevropskih, a 197.788 iz zapadnih i afroazijskih zemalja. Od državljana IE zemalja najviše ih je bilo iz NR Madjarske (86.427) i SR Rumunije (56.363), zatim Poljske (47.275), SSSR (27.242) i ČSSR (1.287), te iz Bugarske (3.971), DDR (1.956), itd. Najbrojnije posete iz zemalja Zapada su iz SR Nemačke (60.374), a zatim Italije (44.439), Austrije (21.506), Francuske (7.835), Velike Britanije (4.569), SAD 6.681), itd. Najviše stranaca boravilo je u većim gradskim centrima: Novi Sad, Subotica, Kikinda, Zrenjanin, Sremska Mitrovica, Sombor i Pančevo. Karakteristično je da državljani IE zemalja, pre svega NR Madjarske i SR Rumunije, često borave u mestima prigraničnog regiona. Najčešći osnovi boravka stranih državljana u SAP Vojvodini su turizam, zatim posete rodbini i poslovni dolasci u naše radne organizacije.

Na teritoriji Pokrajine trenutno boravi (stalno ili privremeno) 1.790 stranaca (842 stranca koja se nalaze u mešovitom braku sa našim državljanima, 432 stranca na školovanju i naučnom usavršavanju i 405 stručnjaka, a

2. kép: A jelentés szerint 1979-től 1981. szeptember 30-ig 434 131 külföldi személy járt a Vajdaság területén. Ebből 236 343 Kelet-Európából, 197 788 pedig nyugati vagy afro-ázsiai országból. Legtöbb látogató a Magyar Népköztársaságból érkezett, szám szerint 86 427.

3. kép: A vegyes házasságok legnagyobb számban Szabadkán, Újvidéken, Pancsevón és Zomborban vannak. A 330 kapcsolat többsége a határhoz közeli területekre jellemző. Megfigyelhető, hogy – az utóbbi időben – a Kelet Európai országokból házasság céljából Vajdaságba érkező személyek döntő többsége magasan iskolázott nő. (Részlet az iratból)